

نقش سازمان های مردم نهاد در تقویت سرمایه اجتماعی و کنترل بحران های اجتماعی و محیط زیستی

کمیته محیط زیست اتاق بازرگانی ایران

بدلائل مختلف و متعدد، در سطح جهانی، منطقه ای و ملی، چالشهای محیط زیستی روز به روز شدیدتر شده و جامعه بشری با مخاطرات و خسارات زیادی مواجه است. حکومت ها تلاش زیادی در جهت ساماندهی و کنترل اوضاع دارند ولی شدت و گستردگی مشکلات به قدری زیاد است که دولتها به تنهایی توان کنترل و مدیریت آنها را نداشته و مشارکت فعال همه بخش های دولتی و غیردولتی در این زمینه ضرورت دارد.

بخش خصوصی در قالب مسئولیت اجتماعی خویش می بایست تلاش نماید تا در زمینه حفظ، اصلاح، احیاء، توسعه و بهره برداری اصولی از محیط زیست اقدام شایسته نماید. عقل سلیم حکم می کند که پیشگیری بهتر از درمان است. پس لازم است که بخش های مختلف صنعت، معدن و خدمات و همچنین کشاورزی از هر گونه بهره برداری بی رویه و غیرپایدار و یا آلودگی منابع آب، خاک و هوا اجتناب نمایند و اصول و مبانی توسعه پایدار و اقتصاد سبز را در نظر داشته و به آن عمل نمایند.

شاید بتوان گفت که یکی از دلایل اصلی شدت یافتن روند تخریب محیط زیست در دهه های اخیر، تضعیف سرمایه اجتماعی و در نتیجه کاهش سطح اعتماد عمومی، بی تفاوتی و یا بعضاً عدم مسئولیت پذیری، ضعف مشارکت فعال مردم و بهره برداران محلی در حفظ محیط زیست است. خوشبختانه در بخش غیردولتی، شاهد حضور فعال سازمان های مردم نهاد (NGOs) در سطوح مختلف ملی، استانی و شهرستانی هستیم که با جدیت تمام در حال تلاش و کوشش در حوزه توسعه محلی و حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست هستند. همانطور که همه عزیزان اطلاع دارند، در نخستین جشنواره "تجربیات موفق سمن های محیط زیستی، گردشگری پایدار و انجمن های دانشجویی" که در ۱۱ آبان ماه سال جاری در سازمان محیط زیست برگزار شد از تعدادی از کنشگران دوستدار میراث و محیط زیست ایران قدردانی شد که بعضی از عناوین اقدامات ایشان به شرح ذیل است:

- احیای تالاب سیرانگلی ۲ (تالاب حسنلو)
- ارتقای اکوسیستم جزیره قشم در سایت پایلوت روستای شیب دراز

---

¹ Non_Governmental Organizations -NGOs

- جنگلانه- جنگل یاری مشارکتی
  - راه اندازی سازمان مردم نهاد تخصصی کودکان در حوزه محیط زیست
  - احداث مسیرهای گردشگری و کوهنوردی، توانمندسازی طرح ملی، مستند سازی، احداث صندوق، آبخیزداری، مدیریت پسماند، تغییر الگوی کشت و صنایع دستی
  - طرح قرق های اختصاصی در مورد حفظ حیات وحش
  - آموزش، آگاه سازی و توانمندسازی جوانان محلی در زمینه حفظ و ارتقای تنوع زیستی و ترویج سبک زندگی منطبق بر ظرفیت های زیست بومی
  - مدیریت پایدار روستایی
  - طرح معیشت پایدار جوامع محلی کامفیروز با رویکرد اکوتوریسم
  - طرح توانمندسازی جامعه محلی حاشیه پناهگاه حیات وحش خوش بیلاق
  - مدیریت مشارکتی منطقه حفاظت شده گلیل و سرانی با رویکرد بررسی امکان ایجاد پارک صلح و ذخیره گاه زیستکره فرامرزی
- سمن های محیط زیستی دارای ویژگی های خیلی خوبی هستند از قبیل:
- غیرانتفاعی بودن، احساس مسئولیت مدنی، غیرسیاسی بودن، مسئولیت پذیری، حساس بودن، دغدغه مند بودن، انجام اقدامات خودجوش و داوطلبانه، شفاف بودن، پاسخگو بودن، دلسوزی، روحیه ایثارگری و فداکاری و ...
- از طرف دیگر، سمن ها بدلیل آشنایی با ادبیات مشارکت مردمی و حسن تعامل با مردم و بهره برداران محلی، می توانند نقش بسیار موثری در حساس سازی، آگاهی بخشی، اعتمادسازی، تغییر نگرش، ظرفیت سازی، توان افزایی، نهادسازی (ایجاد تشکل های مردم نهاد)، جلب مشارکت فعال مردم (دوستداران محیط زیست) و بهره برداران محلی داشته باشند (که منجر به تقویت سرمایه اجتماعی نیز می شود) و در نتیجه سبب کنترل و پیشگیری از شدت یافتن روند تخریب محیط زیست خواهد شد.

سمن ها، از یکطرف می توانند در زمینه نظارت، نقد و بررسی عملکرد بخش های دولتی و خصوصی و از طرف دیگر در زمینه ظرفیت سازی محلی، تقویت سرمایه اجتماعی و بسیج اجتماعی (برای حفظ و احیای منابع طبیعی و محیط زیست) نقش آفرینی نمایند به شرط آن که ظرفیت و توانمندی لازم را داشته باشند.

بنظر می رسد که سمن های محیط زیستی وقتی می توانند نقش خویش را به درستی ایفا نمایند که در زمینه تعریف و تحقق موارد ذیل، موفق باشند:

- آرمان و اهداف مشخص و متعالی و تلاش در جهت دستیابی به آنها
- ساختار و سازماندهی و تبعیت از فرآیند محوری
- داشتن نظام برنامه ریزی و مدیریت نتیجه محور
- رعایت استقلال مالی (بخصوص عدم وابستگی به دولتی ها)
- رعایت شفافیت، مسئولیت پذیری و پاسخگویی
- داشتن ارتباطات قوی با مردم و مسئولین
- تبعیت از رویکردهای مشارکتی و بسیج جوامع محلی
- جذب نیروهای انسانی علاقمند و داوطلب
- داشتن نظام اطلاع رسانی و فعالیت رسانه ای و همچنین داشتن مقام مشورتی
- آگاهی بخشی و ظرفیت سازی در بدنه سازمانی و در بین اعضای داوطلب

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، انجام مطالعات کاربردی مرتبط با بحران های مبتلابه بخش کشاورزی و آب در سطح کشور را در دستور کار خویش قرار داده و در جهت تولید علم، اطلاع رسانی، فرهنگ سازی و نیز تذکر و یا ارایه پیشنهادات اصولی و کاربردی به مسوولین ذیربط (بعنوان نماینده بخش خصوصی) تلاش می کند. بدیهی است که بدون ایجاد تغییر نگرش و حساس سازی، آگاه سازی، ظرفیت سازی و نهادسازی در سطح جوامع محلی و جلب مشارکت فعال بهره برداران محلی، نمی توان در زمینه پیشگیری از تخریب محیط زیست،

افزایش بهره وری و یا مدیریت بحران آب کشور و یا اجرای موفق طرح هایی نظیر طرح تعادل بخشی آب های زیرزمینی، توفیقاتی را بدست آورد. خوشبختانه کمیسیون آب، محیط زیست و اقتصاد سبز که در سال گذشته تشکیل شده است، از تمام توان خویش در این حوزه استفاده نموده و یکی از سیاست های اتاق ایران حمایت از سمن های فعال و موفق است و در جشنواره بزرگداشت روز ملی آب که در اسفند ماه پارسال برگزار شد از ۴ سمن فعال در حوزه آب دعوت بعمل آمده و از سمن "بچه های آب" تقدیر بعمل آمد که ان شاء الله در مراسم امسال نیز این موضوع تکرار خواهد شد.

از دولت محترم انتظار می رود که در اسرع وقت، بستر لازم (اصلاح قوانین و مقررات مربوطه، تسهیل فرآیند اخذ مجوزهای فعالیت سمن ها، دادن آزادی عمل بیشتر برای حضور سمن ها در زمینه های مختلف اطلاع رسانی، نظارت و بازرسی، حمایت طلبی، شفاف سازی، نقد سازنده از برنامه ها و اقدامات دولتی ها، مشارکت در فرآیند تصمیم سازی و تصمیم گیری و نظایر آن) جهت تضمین رعایت ملاحظات محیط زیستی و رعایت اصول توسعه پایدار و رشد فراگیر و اقتصاد سبز و ... را فراهم نمایند.

و اما انتظارات ما از سمن ها

عزیزان، با توجه به شدت و گستردگی مشکلات محیط زیستی و تضعیف سرمایه اجتماعی و از طرف دیگر، کمبود نیروی انسانی و اعتبارات دستگاه های اجرایی دولتی، انتظار می رود که سازمان های مردم نهاد (که سازمان هایی غیرانتفاعی، غیرسیاسی، خودجوش، قانونمند و همچنین دلسوز، متعهد، دغدغه مند و مسئولیت پذیر هستند) در حوزه مطالعه، بررسی و چاره اندیشی برای رفع مشکلات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی کشور مشارکت بیشتری داشته باشند.

امید است که با حسن تدبیر مسوولین ذریبط و همفکری اساتید و صاحب نظران دلسوز و متعهد، اقدامات عاجل و موثری در این خصوص صورت پذیرد تا با استفاده از رویکردهای مشارکتی مناسب، بستر مناسب جهت تحقق تمرکز زدایی، بسیج اجتماعی، جلب مشارکت فعال همه آحاد جامعه و ارتقای عزم ملی جهت مواجهه اصولی و سریع با مشکلات فوق الذکر فراهم شود تا ضمن کاهش وخامت اوضاع بحرانی کشور، به تدریج، مشکلات اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی موجود ساماندهی شده و کنترل شوند. ان شاء الله...